

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/189265,Uroczystosci-z-okazji-86-rocznicy-roz poczenia-tzw-operacji-polskiej-NKWD-Warszaw.html>
28.04.2024, 20:54

Uroczystości z okazji 86. rocznicy rozpoczęcia tzw. operacji polskiej NKWD - Warszawa, 11 sierpnia 2023

11 sierpnia 2023 r. przed Pomnikiem Poległym i Pomordowanym na Wschodzie odbyły się obchody upamiętniające 86. rocznicę rozpoczęcia operacji polskiej NKWD.

Uroczystości z okazji 86. rocznicy rozpoczęcia tzw. operacji polskiej NKWD – Warszawa, 11 sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Szef Gabinetu Prezydenta RP Paweł Szrot podczas uroczystości z okazji 86. rocznicy rozpoczęcia tzw. operacji polskiej NKWD – Warszawa, 11 sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Uroczystości z okazji 86. rocznicy rozpoczęcia tzw. operacji polskiej NKWD – Warszawa, 11 sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Zastępca prezesa IPN dr hab. Karol Polejowski podczas uroczystości z okazji 86. rocznicy

rozpoczęcia tzw. operacji polskiej NKWD – Warszawa, 11 sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Uroczystości z okazji 86. rocznicy rozpoczęcia tzw. operacji polskiej NKWD – Warszawa, 11 sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Uroczystości z okazji 86. rocznicy rozpoczęcia tzw. operacji polskiej NKWD – Warszawa, 11 sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Uroczystości z okazji 86. rocznicy rozpoczęcia tzw. operacji polskiej NKWD – Warszawa, 11 sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Uroczystości z okazji 86. rocznicy rozpoczęcia tzw. operacji polskiej NKWD – Warszawa, 11 sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Uroczystości z okazji 86. rocznicy rozpoczęcia tzw. operacji polskiej NKWD – Warszawa, 11 sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

W czasie uroczystości list od prezydenta Andrzeja Dudy przeczytał minister Paweł Szrot.

W 1937 roku rozpoczęła się sowiecka wojna z polskością. Po 17 latach od przegranej przez Armię Czerwoną Bitwy Warszawskiej, w wyniku której pokonani bolszewicy opuścili terytorium naszego kraju, celem odwetu stali się Polacy mieszkający w ZSRR.

Tak zwana „operacja polska” miała na celu eksterminację mniejszości polskiej. Na celowniku prześladowców znalazła się polskość. Nie kraj z jego administracją i armią, ale jego duch, tożsamość i kultura, które stanowiły o odrębności naszych rodaków na wschodzie.

Następnie głos zabrał zastępca prezesa IPN dr hab. Karol Polejowski

Ta zbrodnia, do której doprowadzono w latach 1937-1938 jest przerażająca, chociażby ze względu na skalę ofiar, którą ponieśli polscy mieszkańcy Związku Sowieckiego. Szacuje się, że Polaków wówczas na terenie Związku Sowieckiego mieszkało ponad milion dwieście tysięcy. Zamordowano nie tylko w operacji antypolskiej, ale też wcześniej i później około 200 tysięcy Polaków, co stanowi 18-19% całej polskiej populacji Związku Sowieckiego.

Kryteria, które wybrano, aby Polaków zniszczyć, to religia, to katolicyzm, chociaż wiemy, że przecież nie wszyscy Polacy w Związku Sowieckim byli katolikami. Byli też przedstawicielami innych religii, chociażby prawosławia. Kryterium nazwiska, kryterium pochodzenia rodziców, to

wszystko powodowało, że możemy śmiało mówić o polowaniu na Polaków na terenie Związku Sowieckiego. Setkami wydawano wyroki śmierci bez udziału oskarżonych, na zasadzie decyzji dwójki lub trójki, która została powołana, aby te wyroki wydać.

Po przemówieniach wspólnie odmówiono modlitwę i złożono wieńce pod pomnikiem.

***

Po klęsce w wojnie z Rzeczpospolitą w bolszewickim kierownictwie narodziła się koncepcja zsowietyzowania Polaków pozostałych na wschód od linii granicznej wyznaczonej Traktatem Ryskim. Zamierzano uczynić z nich komunistycznych janczarów przydatnych w kolejnej zbrojnej konfrontacji z Polską. Wyznaczono dwa polskie Rejony Narodowe: w 1925 tzw. Marchlewszczyznę na Ukrainie i w 1932 Dzierżyńszczyznę na Białorusi, gdzie osiedlano polskie rodziny poddawane głębokiej indoktrynacji komunistycznej. Okazało się jednak, że Polacy są odporni na propagandę i nie zamierzają porzucić wiary i tradycji narodowych.

W połowie lat trzydziestych zmienił się stosunek Moskwy do ludności polskiej: do niedawna traktowano ją jako materiał na przyszłą sowiecką jacejkę w II RP – w 1936 roku ogłoszono decyzję o rozwiązaniu Marchlewszczyzny, a na podstawie uchwały Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z 28 kwietnia 1936 roku rozpoczęto masowe wywózki mieszkańców na Syberię i do Kazachstanu. Zgodnie z końcowymi sprawozdaniami NKWD, należy przyjąć, że objęły one wówczas około 50 tys. Polaków.

Ostateczne rozwiązanie kwestii polskiej rozpoczęło się na przełomie lata i jesieni 1937 roku. Rozkazem nr 00485 Jeżowa z 11 sierpnia 1937 roku uznano Polaków – obywateli sowieckich – za szpiegów na usługach warszawskiego wywiadu. Ruszyła wielka akcja „oczyszczania pasa przygranicznego z elementu niepewnego” i „całkowitej likwidacji [...] podstawowych zasobów ludzkich polskiego wywiadu w ZSRS”.

Jeżow, cieszący się ponurą sławą „krwawego karła” z powodu okrucieństwa i uderzająco niskiego wzrostu, wprowadził podział aresztowanych na grupy. „Wszyscy aresztowani w miarę ujawnienia stopnia ich przewinienia w procesie śledztwa podlegają podziałowi na dwie kategorie: Pierwsza kategoria, do której należą wszystkie szpiegowskie, dywersyjne, szkodnicze i powstańcze kadry wywiadu, podlega rozstrzelaniu; druga kategoria, mniej aktywna od nich, podlega osądzeniu w więzieniach i łagrach z wyrokiem od 5 do 10 lat” – zarządził.

Tylko w ciągu sześciu tygodni na śmierć posłano około 72 tysięcy osób. Zwłoki pomordowanych wywożono w okoliczne lasy, gdzie w dobrze ukrytych miejscach wrzucano je do głębokich dołów i zasypywano. Spoczywają obok jeńców katyńskich w Bykowni i Kuropatach, a także w Moskwie-Butowie, Lewaszowie pod Petersburgiem, Smoleńsku, Charkowie, Winnicy.

Rodziny ofiar zostały rozkazem 00486 deportowane do Kazachstanu i na Syberię. Deportacje ze zlikwidowanej dopiero w 1938 roku Dzierżyńszczyzny dotknęły prawdopodobnie około 20 tys. osób.

Zbrodnia, która przyniosła pięciokrotnie większą liczbę ofiar niż Zbrodnia Katyńska, wciąż nie znalazła należnego jej miejsca w zbiorowej pamięci Polaków.

Przeczytaj więcej:

- [Marcin Majewski: „Operacja polska” 1937-1938 w Ukraińskiej SRS. Antypolski wymiar rozkazu NKWD nr 00485](#)
- [Marek Klecel: Ludobójstwo przed wojenną zagładą. „Operacja polska” NKWD](#)
- [Anna Zechenter, Jerzy Wójcicki: Szukam prawdy o „podolskim Katyniu”](#)
- [Teresa Zawadzka: Postawiłam krzyż na grobie dziadka](#)
- [Henryk Głębocki, Nikita Pietrow: „Operacja polska” 1937-1938 na tle mechanizmów Wielkiego Terroru](#)
- [Anna Zechenter: Czym była „Operacja Polska”?](#)
- [operacja-polska.pl](#)